

22 Et in hoc ipsum tendit Philo Judæus (o), quatenus Moysis historiam referens, qui ut in Exodo (p) habetur, causas quasdam Israelitici populi, cujus gubernationi à Deo præfectus fuerat, aliis delegabat, Majores verò sibi judicandas reservare solebat, Majora (inquit) dico negotia, non ut quidam existimant, controversias, quæ inter claros, divites, potentesque incidunt; sed quoties privati, egeni, obscuri, premuntur à Potentioribus, cum nulla præsidii spes est, nisi in iudice.

23 Similis quoque est Philoni D. Bernardus (q), dum Eugenium Pontificem monens, in tot emergentium in tanto munere causarum, quas aliis committere, & quas suæ cognitioni reservare deberet, sic, post alia, concludit, Causa viduæ intret ad te, causa pauperis, & ejus, qui non habet, quod det; aliis alias multas poteris committere terminandas. Uterque sanè rectissimè, quia ut nostrum ostendit Emblema, & Cassiodorus (r) eleganter scripsit: Fortuna minor Principem querit, quia in vituperationem nostram corrunt, quibus se publica vota subducunt. Et quidquid injustum à Potentioribus pauperes patiuntur, super Principes cadit, & ipsorum culpæ, ac negligentiæ adscribitur, & in illos querellæ illæ converti possunt, quibus Habacuc cœlum pulsavit, dum dixit (s): Quare respicio super iniqua agentes, & taces, devorante impio justiore se? & facies hominis quasi piscis maris, & quasi reptile non habens Principem.

24 Quod haud dubiè ad piscium, de quibus agimus, & diximus, naturam respicit, inter quos infirmiores majorum prædæ patent, & in escam deserviunt, & ita in Regibus necessarium est, ut Regius Vates (t), vel de ipso Deo loquens, ob hanc causam ab omnibus terræ gentibus adorandum canat, Quia liberavit pauperem à potente, & pauperem cui non erat adjutor. Parce pauperi, & inopi, & animas pauperum salvas faciet. Ex usuris, & iniquitate redimet animas eorum, & honorabile nomen eorum coram ipso.

25 Ad quem locum respiciens Divus Bernardus (u), ex hoc quemdam Eboracensem Archiepiscopum laudat: Quia maximè claruit in eo zelus justitiæ emicuit, & invaluit Sacerdotis vigor, in defensionibus videlicet pauperum, & pauperum, quibus non erat adjutor. Et alia similia tradentes Magerus (x), & Scombornerus (y), alique Politici (z), addunt, & pluribus probant, Deum, florentissimam opibus, & victoriis efficere eorum Principum Rempublicam, qui tenujum, & miserabilium curam habent, & patrocinium suscipiunt. Quod Ego (a) etiam, de Indis fovendis, & favendis agens, quibus nulli miserabiliores esse possunt, latissimè prosequor, post Petrum Gregorium, (b) Martham (c), Bobadillam (d), & alios (e) concludens, ex supra dictis rationibus, spoliationem, & oppressionem miserabilium personarum, mixti fori esse,

26 Et nunc addo Divum Augustinum (f), tum Principes, tum illos, qui judicandi officio funguntur, adhortantem: Vos autem Judices, qui præestis, justissimè judicate, nihil in iudicio iniquè agatis, nec munera super innocentes accipiatis. Non ad personas attendatis, nec res alienas rapaci fronte accipiatis, ac diripiatis, quia de vestris, quidvè super noctem agatur, nescitis. Pauperem vel advenam nullatenus in iudicio opprimatis, timentes illud, quod veritas dicit, quia in quo judicaveritis, judicamini; & quem mensuram mensi fueritis, metietur vobis, cavete ne de vobis Propheeta dicat, Veb, qui potentes estis in hoc mundo, qui justificatis impium pro munere, & justitiam justis auferitis ab eo, Veb qui dicitis bonum malum, & malum bonum. Labia vestra loquuntur mendacia; manus vestræ plenæ sunt iniquitate, facta est vobis veritas in oblivionem, & justitia fugit à vobis.

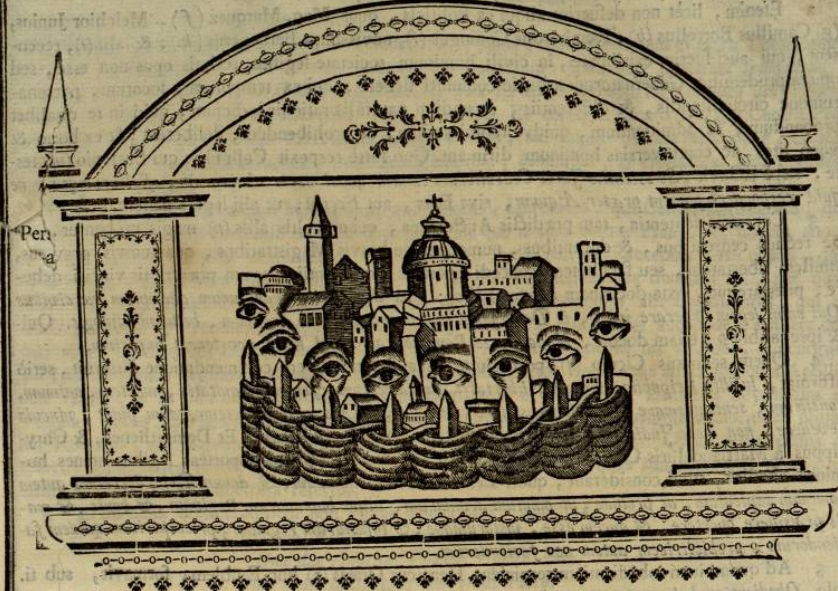
27 Extat quoque condemnatoria sententia in Judices, qui à legum præscripto, aut equali justitiæ lance in iudicio recedunt, à Leone & Alexandro Imperatoribus lata, quam Jacobus Menochius in principio sui tractatus de Arbitrariis iudicium questionibus, & causis, præfixit, & digna mihi visa est, ut hunc etiam nostrum honoret, & simul Judices oneret, qui tot animadversiones despiciunt. Illa autem sic habet: Existimo equidem eorum naminem, qui iudicario fungitur munere, èd unquam stuporis, aut inscitia prorupturum, ut aliter, quàm ex præscripto legum iudicium sententiamvè ferre audeat. Quod si quis in tantam evaserit dementia, reus peractus, eas dependet penas, quæ legibus sunt irrogatæ. Sin fortè nos effugerit, pervigilem tamen atque insomnem oculum, cui nihil non quantumlibet occultum sit, patere poterit. Tametsi id ipsum imprecationibus quoque dirisque execrationibus stabilire, ac firmare, non ab re alienum censuimus. Inveniat itaque iste & Deum, & celestes omnes, atque incorporeas potestates sibi nunquam non adversantes. Immaturè ab hac vita excidat potius, quàm excedat. Incommodis insuper afficiatur perpetuis. Ipsius ædium fundamenta ignis tandem devoret, & posteritas èd redigetur inopiæ, ut panem ostiatum queritet. Atque hæc jurè sanè optimo, propterèd quæd leges, quas liberrimas esse oportuit, servas quodammodo atque captivas effecit, filiorum, pravorumque iudiciorum.

EM.

(o) Phil. in lib. de creat. princip.
(p) Exod. 13. 25.
(q) D. Bernard. lib. 1. de consid. ad Eugen. cap. 10.
(r) Cassiod. lib. 1. epist. 8.
(s) Habac. cap. 1. 13.
(t) Psalm. 71. 18. 12.
(u) D. Bernard. epist. 95. cap. gloria Episcopi 71. 12. q. 2.
(x) Mager. de advoc. arm. cap. 3. n. 98. & seqq.

(y) Scomborn. lib. 6. politic. cap. 10.
(z) Saavedr. Empr. 57. pag. 420.
(a) Ego 2. tom. lib. 1. cap. 27. ex n. 17.
(b) Petr. Greg. in cap. conquereute, de offic. ord.
(c) Marth. de jurisd. 2. part. cap. 21.
(d) Bobadill. lib. 2. cap. 17. num. 10. & seqq.
(e) Vela in cap. 1. off. ord. lib. 6. num. 9.
(f) D. August. de rect. Cathol. Confer.

EMBLEMA LXVI.
LEGUM MUNIA, URBIUM MØNIA.

Cingit in abruptos oculata cuspide muros
Vallorum artifice texta corona manu.
Lex oculus; lex vallum fit, sine legibus ergo
Victima, Captivus Fabula, Cæcus eris.
Urbibus & Regnis leges custodia firma,
Dum Reges rectè munia perficiunt.

COMMENTARIUS.

On satis est justitiam, rectamque, & æqualem ejus administrationem, & distributionem Principibus suasisse, nisi pariter sciant, sui quoque muneris esse, justas, sanctas, temporique, locis, & rationi conformes leges suis populis ferre, & semel latas jugiter observare. In his enim ipsius justitiæ libra, norma, regulæ consistit, factæque sunt (ut D. Isidorus (a) ait) ut earum metu humana coerceretur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbis, formidato supplicio, refrænetur nocendi facultas: Vel juxta (b) Martianum Juris-Consult. ad compositionem communem civitatis, secundum qua omnes decet vivere, qui in civitate sunt. Postquam, ut Sallustius (c), & Tacitus (d) iniquunt, à veterum Mortalium, & priscorum Romanorum sanctis moribus desciverunt, apud quos jus bonumque non legibus magis, quàm natura valebat. Et nulla adhuc mala libidine, sine probro, scelere, edque sine pœna, aut coercionibus agebant: neque præmiis opus erat, cum honesta optè ingenio peterentur: & ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum verabatur. Quod & Ovidius (e), Seculum Aureum describens, his carminibus eleganter expressit,

Aurea prima sata est ætas, que vindice nullo

Spon

(a) D. Isidor. 7. etym. cap. 20.
(b) L. 2. D. de legib.
(c) Sallust. in Caril. cap. 9.

(d) Tacit. 3. annal. cap. 26. vide Bern. quest. 113.
(e) Ovid. 1. Metam.

Sponte sua sine lege fidem reclinque colebat:
Pena metusque aberant, nec vincula minantia collo,
Aere ligabantur, nec supplex turba timebat
Judices ora sui, sedebant, sine iudice tuti.

2 Etenim, licet non defuerint aliqui ex Politicis, quos Mag. Marquez (f), Melchior Junius, (g) Camillus Borrellus (h), Reinhardus Coningus (i), novissimus Bernegerus (k), & alii (l), recensent, qui ausi fuerint existimare, in civili hominum societate legibus scriptis opus non esse, sed omnia prudentium Gubernatorum arbitrio committi debere, qui ex temporum, locorum, personarumque circumstantiis, & differentiis, secundum naturalis rationis iudicium; quid in re qualibet probandum, & admittendum, quidve reprobandum, ac prohibendum, deliberent, & ex bono & aequo lites, ac controversias hominum dirimant. Quo forte respexit Caligula, qui Suetonio (m) teste, saepe iactavit, Se scientiae Juris Consultorum omnem quasi usum aboliturum, effecturumque; ne quid responderi possent praeter Aequum, sive Eum, aut Ecum, ut alii legere malunt.

3 Contraria sententia, tam praedictis Auctoribus, quam multis aliis (n) magis probantur, longe rectius consentibus, & docentibus, numquam quibusvis Magistratibus, quantumvis gravibus, similem libertatem, seu facultatem concedi oportere, quin potius legum praescriptis vinciri debere, praestareque, juxta doctrinam Aristotelis (o): Eas dominari, quam unum quempiam ex civibus Qui enim legem imperare jubet, is Deum jubet imperare; qui vero hominem, belluam adiungit. Qui & ipse alibi (p) etiam docuit, Nullam esse Rempublicam, ubi leges non tenent Imperium.

4 Quem sequutus Cicero (q), post plura, quae de earundem commendatione disseruit, serio affirmat, In illis Republicae nervos, libertatis fundamentum, fontem aequitatis, mentem, animum, consilium, sententiamque civitatis consistere; eumque, qui jus civile contemnendum putet, vincula revellere, non modo Judiciorum, sed etiam utilitatis, vitaeque communis. Et Demosthenes, & Chrysippus à Martino Juris Consulto relati (r), post alia multa, ob quae oporteat legibus omnes homines obedire, illud considerant, quod Lex sit inventio quaedam, & donum Dei, decretum autem hominum sapientum, ac proinde, ut omnium divinarum, atque humanarum Reginam, & bonis, & malis praesidere oportere, & ducem esse, justorumque, & injustorum regulam, praecipuam quaedam faciendorum, prohibitoricam autem non faciendorum.

5 Ad quam iem obedientiam respiciens Henricus Oræus (s) hoc Emblema formavit, sub titulo, Obedientiam holocaustate potior.

Nempe Magistratum subjectum legibus esse,
Prompta mente Dum justaque jussa sequi:
Spontequè mandato, & patienter munere fungi,
Convenient patrie civibus ista bonis.

Et Salvanus (t) elegantissime Nobis leges Antidotum esse inquit, quibus est vitiositas venenum, & sanare nos posse legis antidotum, quos occidunt venena vitiorum, id est, si legi non obedientes, eis recalcitremus. Ubi ejus Scholiastes Livium ad idem allegat, & hoc versu Salviani sententiam donat,

Antidotum lex est, vitiosaque vita venenum.

6 Hocque in causa fuisse videtur, ut Legislatores ipsi, vel Dii ab Ethnicis appellari solerent, vel Deorum certè numero, ac loco habiti fuerint, ut latè Caelius Rhodiginus (u) ostendit, & Virgilius (x) de Saturno; qui primus Italiae populis leges dedit, sic canens:

Saturni gentem haud vinclo, nec legibus equam,
Sponte sua veterisque Dei se more tenentem.
Primus ab ethereo venit Saturnus Olympo,
Is genus indocile, & dispersum montibus altis
Composuit, legesque dedit.

7 Ceres quoque, tamquam Dea legifera, seu quae prima, ut triticum, ita & leges hominibus dederit, apud Poetas passim, & alios Auctores celebratur, inter quos Ovidius (y), sic habet,

Prima Ceres vincto glebam dimovit aratro,

Pri-

(f) Marq. in gub. Christ. lib. 1. cap. 17. §. 2. pag. 101. & seqq.
(g) Jun. quart. 86.
(h) Borr. de praest. Reg. Cat. cap. 3. num. 86.
(i) Conin. in Theat. polit. 2. p. cap. 2. ex pag. 11.
(k) Berneg. q. 12. latè Salas de legib. disp. 6. sect. 2. pag. 100.
(l) Saaved. Empres. 21. ex pag. 134. Petit. de Princ. lib. 3. cap. 9. pag. 226.
(m) Suet. in Calig. cap. 14.
(n) Beroal. Casaubon. & Scalig. in notis Hotom. 3. obs. cap. 10. Carranz. de partu, pag. 122. Simanc. Contz. Me-

Prima dedit fruges, alimentaque mitia terris:
Prima dedit leges: Cereris sunt omnia munus.

Et Virgilius (z):

Maclant lectas de more bidentes
Legiferae Cereri.

Ubi Servius (a), post Diodorum, & Plinium (b), docet, hanc ob causam ei sacra Thesmophoria, id est legiferalia, fuisse dicata, hocque ideò confictum: Quia ante inventum frumentum à Cerere, passim homines sine legibus vagabantur, quae feritas interrupta est, invento usu frumentorum, postquam ex agrorum discretionem natu sunt jura. Et consonat Cicero (d), qui Cereri, Proserpinam ejus filiam utriusque inventionis sociam faciens, sic inquit? Ab his initia vitae, & victus, legum morum, mansuetudinis, humanitatis exempla, hominibus, & civitatibus data, ac dispersita esse dicuntur.

8 Ut sic interim omittam Mercurium, qui Thebis, Herculem, qui Celtis, Zoroastrum, qui Persis, Minoem, qui Cretensibus leges dederunt. De quo ultimo narrat Plato (d), novem annos in antro latuisse, ut illas meditari, & divino Numinis Jovis patris sui acceptas ferre posset, quo in annorum numero Marsilius Ficinus (e) novem Angelorum Hierarchias denotari ait, per quas Deus solet leges hominibus communicare. Quod & agnovisse videntur alii Legislatores, qui ut Darii Auctores (f) recensent, leges quas tulerunt, à variis se Numinibus accepisse, suadere conati sunt, ut Zaleucus Locrensius Legislator, qui se Magistra Minerva uti dicebat, Lycurgus, qui Lacedaemonios legibus instituens circa primam Olympiadem, leges suas ad Delphicum Apollinem retulit, ut & Charondas Carthaginiensium Legislator in Saturnum, Zamolxis Scytharum in Vestam, Solon, qui postea Athenis leges ferens, eas quoque Palladis insigniit auctoritate: Numma Romanis, qui Egeriam Nympham sibi ad aurem instillasse confinxit. Quod nec perfidus & specus Mahumedes omisit, ut Gabrielem Angelum referens leges, quas suis Arabibus dedit, ut latius in libro de ejus doctrina refertur.

9 Et ad hanc consuetudinem non ineptè allusit ille, qui dixit,

Cecropio Pallas dicitur tria jura Soloni.
Que dat Amicheo Phaeus Apollo viro.
Quas dedit Ideis leges Gortynius Heros
Acceptas patri retulit ipse suo, &c.

10 His facile plura addere possem, quae passim ab aliis Politicis Scriptoribus (g) de earundem legum utilitate, & necessitate verbis amplissimis proferuntur, inter quos Dio Chrysostomus, qui latissimam de eis orationem scripsit, sic incipit: Lex autem est dux vitae, & civitatum praefectus communis, negotiorumque iuxta regula, iuxta quam quicquid dirigere oportet eodem modo: sin minus parva erit & cura. Hanc qui observant, salvi permanent: qui autem transgrediuntur, primum quidem se ipsos perdunt, deinde & aliis se se exemplum, & imitam iniquitatis atque violentiae exhibent, &c.

11 Sed omitti non potest nobile, licet vulgatum Apophtegma Pitacii Mitylaenae, à Plutarcho, (b) & aliis (i) relatum, qui à Cresso interrogatus, quod esset maximum Imperium? Respondit, Varii ligni. Leges sub hoc aenigmate denotans, quae olim (k) in dolatis lignis, seu tabulis, aliquando etiam aereis, aut lapideis, scribi, ac proponi solebant, ut ab omnibus legi, ac conspici possent, ut ex multis juribus constat, & apertè post Plinium (l) docet Horatius (m), dum dixit:

Fuit haec sapientia quondam,
Publica privatis discernere, sacra profanis:
Oppida moliri, leges incidere ligno.

Ovidius (n) supra citatus Aere ligabantur. Et venustissime Plautus (o), sic questus:

Mores leges perduxerunt jam in potestatem suam;
En miserae etiam ad parietes sunt fixae clavis ferreis,

Ddd

Ubi

(a) Virg. Aeneid. 4.
(b) Serv. ad Virg. sup. Diod. lib. 6.
(c) Plin. lib. 7.
(d) Cicero. att. 6. in Verrem.
(e) Plat. 1. de leg. & in Minoe Diod. lib. 1. cap. 5.
(f) Ficini in Plat. sup.
(g) Herodot. lib. 1. Plat. & Diodor. sup. Valet. Max. lib. 2. Cicero. 2. de legib. Elian. de var. hist. lib. 2. Halli-carn. lib. 2. Livius lib. 1. Plutarchi in Num. latin. 1. cap. 22. Rhodig. dist. cap. 19. Glossa verb. Divin. in l. fin. C. de long. temp. praescript. Spinassati in Polit. fol. 5. & 6. Quesad. q. 16. n. 2.
(h) Plutarch. in Apoph.
(i) Laert. in Pirrac. lib. 1. cap. 5.
(k) L. 2. de orig. jur. l. 1. de bon. poss. secund. tab. l. 1. C. de frum. urb. const.
(l) Plin. lib. 34. cap. 9.
(m) Horat. in Art. Poetic. latè Beyrol. in Theatr. litt. L. ex pag. 60.
(n) Ovid. 1. Metam.
(o) Plaut. in Trinum.
cap. 18. lib. 9. cap. 7. Philip. Camer. 3. subsect. cap. 44. ex pag. 152. Rithors. ad Novell. ex pag. 120. Alphab. curiosit. 2. part. fol. 105. Lips. in monitis politic. lib. 2. cap. 10. Saavedr. Empr. 21.

Ubi malos mores affigi, nimio fuerat æquus.

12 Unde & ipsas leges, non solum à ligando, verum & à legendo, hoc nomen sumere potuisse, plures existimant, quos latè Joannes de Salas (p), Joannes Fungerus (q), & alii (r) recensent. Tantique eas fecit Imperator Leo (s), ut Oculos Reipublicæ, his verbis appellaverit, *Nam qui leges Reipublicæ oculos esse dixerit, is profectò, mea sententia, illas ita vocans, nihil indecens pronuntiaverit. Quæmodò enim res maxime necessaria est animali non titubans oculos, ita & Reipublicæ legum æquus, & rectus status.*

13 Ex quibus simul junctis Pitacci, & Leonis disteriis, Nos, ad significandam, & suadendam legum virtutem, utilitatem, & necessitatem, præsens, quod cernis, Emblema formavimus, urbem nimirum depingentes, robustis lignorum palis, oculos in cuspide habentibus, undique vallatam & circumseptam, qui vulgò *Estacada* dicuntur, & etiam *Valuantes*, à vallis, quibus castra cingi, muniri, ac defendi solebant, sic appellati, ut ex hoc intelligi possit, nullum validius, ac præstantius munimentum, & fundamentum ad ipsarum urbium tutamen, & conservacionem excogitari posse, quam bonarum legum prudens mentibus civium infixio: earumdemque exacta, & providens observatio.

Quo quidem symbolo, (ni Nos nostra fallit opinio) aptius & congruentius supra fatum intantum designamus, quam illo alio Pierius (u), qui coronam, legum indicium dici, tradit, propterea quòd certis est vinculis complicata, quibus vita nostra veluti religata coercetur. Et jugum (z) etiam, aut frænum (quo Noster quoque Saavedra (x) novissimè utitur) quòd his vita hominum, alioqui lascivientium, juxta Regii Vatis (y) monita, subjugetur, & constringatur; & Poëtæ qui dixit:

Nosti? Equus est populus, tu insector, frænaque leges.

Etenim, quòd leges potiora, & validiora urbium mœnia esse dicamus, ultra Pittaci Apophthegma supra relatum, simili alio (z) Agesilai, & Pompei Magni fulcitur, qui in legibus etiam, magis quam in hastis, & gladiis, civiumque fortitudine earumdem urbium securitatem, & defensionem positam esse responderunt. Heracliti, qui, Laërtio (a) narrante, dicebat, cives non minùs oportere pugnare pro legibus, quam pro mœnibus: *Quòd absque legibus nullo pacto possit esse civitas incolumis, absque mœnibus possit.* Quibus coherens Solon, percontatus, quo pacto salva posset esse Respublica? respondit, ut *Maximus Tyrius (b) recenset*, si cives quidem Magistratui obediant; Magistratus autem legibus. Sentiens sic sapientissimus vir, eam civitatem conservari nequam posse, ubi ex utraque parte legum neglectus sit.

14 Unde & Salomon in Proverbiis (c), viros justitiam, ac leges amantes, & observantes, in turri fortissima, quæ est nomen Domini, defendi, & exaltari, nos docuit, & veteres (d), Cererem ipsam, quam supra *legiferam*, & *frugiferam* diximus Turritam depingebant, quasi urbes & homines his muneribus coegerit in unum, & ad sociabilem, securam, & rationabilem vitam reducerit. Summusque Poëtarum Virgilius (e), Jovem inducens, de Æneæ felicitate vaticinantem, sic fatur:

*Bellum ingens geret Italia, populosque feroces
Contundet, moresque viris, & mœnia ponet.*

Legum, ut vides, ac morum, primo loco mentionem faciens, ut sic ostendat, harum quoque lationem, & rigidam observationem, mœniis anteriorem, & utiliorum in urbibus esse, ut bene Modernus (f) quidam animadvertit, & Plautina illa virgo, quæ dixit (g),

*Oppidem si incolæ benè sunt morati, pulchrè munitum arbitror, &c.
Hæc nisi aderint centuplex merus rebus servandis parum est.*

15 Et ne per ambages ambulare videamur, eandem vallorum nostri Emblematis, & legum comparationem, expressè observavit Alphonsus Rex noster, in quadam (b) ex suis legibus, sic cum Aristotele inquit: *E dice, que el Reino es como buerta, è el pueblo como arboles, è el Rei es Señor de ella, è los oficiales del Rei (que han de juzgar, e han de ser ayudadores à cumplir la justicia) son como labradores; los ricos omes, è los Cavalteros, son como à soldados para guardarlas; è las leyes, è los fueros, è los derechos, son como valladar que la cerca; è los fuecos, è justicias, como paredes, è setos, porque se amparen, que non entre ninguno à facer daño, &c.*

Quod

(p) Salas de leg. disp. 1. sect. 1.
(q) Fungus. in etymol. verb. Lex.
(r) Beyerl. supr. pag. 70.
(s) Leo Imper. Nov. 19.
(t) Pier. lib. 41. fol. 304.
(u) Idem Pier. lib. 28.
(x) Saaved. Emp. 21.
(y) Psalm. 31. 9. & 2. 3.
(z) Coning. 2. part. cap. 16. pag. 117.
(a) Laert. lib. 9. cap. 1. Petr. Greg. de Repub. lib. 10.

cap. 2. num. 3.
(b) Max. Tyr. serm. 50. Ant. in Melisia p. 1. serm. 67 Stob. serm. 41.
(c) Proverb. 18.
(d) Girald. de Diis Gent. syntagm. 14.
(e) Virg. Æneid. 1. vers. 267.
(f) Joan. Caramuel de insign. Hispan. pag. 207.
(g) Plaut. in Perr. act. 4.
(h) L. 3. tit. 10. part. 2.

16 Quod autem in vallorum apicibus, veluti pro cono, oculos addiderimus, ultra Leonis Novellam, quæ leges oculis æquat, seu similes facit, non solum ad Magistratus respicimus, qui leges vivæ, & videntes, ac proinde oculi Reipub. dici solent, ut supra in alio Emblemate diximus (i), sed etiam ad Ægyptiorum mysterium, qui ut post Diodorum Siculum Orus (k) Appollo in suis Hieroglyphicis tradit, per oculum pictum, Deum demonstrabant, sive legum justitiæque servatorem, unde & in Sceptris suorum Regum, post Osirim, oculum imponebant, sic Regum & legum vigilantiam, & moderationem, ut ex Plutarcho (l) Causinus (m) refert, significantes, qui oculo vident, Sceptro regunt, quæ præviderant, & cum, ut ait Plato, suis popularibus veluti Dii sint, rectè eisdem prospicere debent.

17 Quod, ut Valerius (n) Maximus inquit, mirificè etiam expressit Thales Milesius: *Nam interrogatus, an facta hominum Deos fallerent? Nesc cogitavit inquit. Ut non solum manus, sed etiam mentes puras habere vellemus; cum secretis cogitationibus nostris cæleste numen adesse credidissimus.*

18 Et planè, cum secundum doctrinam Aristotelis (o), omnis hominum vita in duo tempora, belli nempe & pacis distribuatur, non minùs in hoc legum cura, quam armorum in illo præsidium, his, qui Republicam salvam, testatamque esse volunt, necessaria est, quod & Justinianus Imperator (p), vel pueris notus, edocuit, dum Imperatoriam, inquit, Majestatem, non solum armis decoratam, sed etiam legibus armatam esse oportere, ut utrumque tempus, & bellorum, & pacis rectè possit gubernari, de quo loco jam aliqua supra (q) in alio recoluit. Et de Tertiæ partitæ Proœmio, quod cum eo in omnibus consonat, ubi Glossator Gregorius (r), ita in nostris terminis inquit: *Fundamentum civitatis, magis stat in legibus, quam in lapidibus, & muris leg. 2. §. & postea, & ibi Baldus de orig. jur.*

Et nunc Ciceronem (s) addico, post longam disputationem ajentem, Lacedæmoniorum Imperium, multò plus Lycurgi legibus, & disciplinæ debere, quam aut Pausaniæ, aut Lysandri rebus gestis: quorum tamen virtute magnopere illud dilatatum putabatur, *Parvi enim inquit sunt foris arma, nisi sit consilium domi, neque minorem utilitatem adferunt, qui togati Reipublicæ præsent, quam qui bella gerunt.*

Quam sententiam Ciceronis æmulatus Valerius Maximus (t), sic dixit: *Quid enim prodest fore esse strenuum si domi malè vivitur? Expugnentur licet urbes, corripantur gentes, Regnis injiciantur manus, nisi foro & curiæ officium, ac verecundia sua constiterit, partiarum rerum æquatus cælo cumulus, sedem stabilem non habebit.*

20 Et post Demosthenem (u), qui latè in eodem argumento discurrit, in idem tendit Seneca Tragicus (x) inquit,

*Ubi non est pudor,
Nec cura juris, sanctitas, pietas, fides,
Instabile Regnum est.*

Et Cassiodorus (y), sub nomine Theodorici Regis, sic inquit: *Delectamur jure Romano vivere, quos armis cupimus vindicare: nec minor nobis cura esse rerum moralium, quam potest esse bellorum. Quid enim proficit barbaros removisse confusos, nisi vivatur ex legibus.* Et iterum (z): *Propositi nostri est, ut provincias nobis Deo auxiliante subiectas, sicut armis defendimus, ita legibus ordinemus, quia semper auget Principes observata justitia. Et quantum probabili institutione vivitur, tantum provectibus aggregatur. Quod jam ipsum esse videtur, ac illud D. Ambrosii (a) In casum contra exteriores inimicorum campos bellum geritur, si intra urbis mœnia jus insidians habetur. Et Accursii (b), dum leges, & legiones duo mundi brachia appellavit.*

21 Civitatis quippè legibus conservatis, salva quoque populi dominatio est, ut Æschines (c) dicebat, contra verò illis deficientibus, vel parvi factis, Republicam non esse Rempublicam, nec Regna diutius consistere, nec inter homines & belluas aliquam differentiam esse, quia idem præstant, quod Clavus in rota, rectè post Platonem (d) Plutarchus (e) scripsit. Satisque Persarum Reges cognovisse videntur, qui, ut jam supra in alio Emblemate (f) tetigi, post aliquot dies à mortuo Rege, populum legibus solum esse sinebant, ut ex damnis tunc occasione laxationis ejusmodi contingentibus, in posterum disceret, melius esse earum vinculis compedi, & libertatem-

Ddd 2

(i) Supr. Emblema. 54.
(k) Orus lib. 4.
(l) Plat. de Isid. & Osirid.
(m) Causin. in Polyth. Sym. lib. 2. cap. 68.
(n) Valer. lib. 7. cap. 2. §. 8. Laert. in vit. Thal. & Cic. 2. offic.
(o) Arist. 1. pol. 3. & 7. 14.
(p) Just. Imper. in Proœm. Inst. in princ.
(q) Supr. Emblema. 26.
(r) Gregor. Lopez in Proœm. part. 3. verb. De leyes.
(s) Cicero. 1. offic. & latè Camer. 1. tom. subsect. cap. 2.

(t) Valer. lib. 2. cap. 9. de cens. sever. in princ.
(u) Demost. orat. Olin. 2.
(x) Senec. in Thyeste, Act. 1. Scen. 1.
(y) Cassiod. lib. 3. epist. 43.
(z) Idem lib. 4. epist. 12.
(a) D. Ambrosius.
(b) Accurs. in l. 1. in princ. C. de Justin. C. confirm.
(c) Æschin. in Thestiphon.
(d) Plat. 1. de leg.
(e) Plutarc. contra Colot.
(f) Supr. Emblema. 20.

tem libertate nimia perire solere. Neque enim sublata libertate leges, neque sublati legibus potest esse vera libertas.

22 Et plenius Themistius (g), tradens, Lycurgum de quo modo loquuti sumus, post leges Spartanis datas, Delphos aedem Apollinis ingredientem, à Pythia Deum compellatum fuisse; huncque honorem, non tam ei exhibitum ab oraculo, ob victorias, & alias res præclare ab eodem Lycurgo gestas, quas ibi latè commemorat; sed quòd justitiam, simul cum clementia junctam, amaverit, suisque factis exhibuerit, & cum Spartanam Rempubicam, sine ullis legibus perturbatissimam, & bellorum tumultibus refertam accepisset, subinde eam pace, atque optimis legibus undequaque repleverit.

23 Veteres quoque post Chrysipum, ut eandem legum necessitatem, non minùs quàm armorum, Rempublicæ conducere demonstrarent, justitiæ simulachrum in fœmina exhibebant, quæ dextra mamma puellum unum, sinistra alterum collactabat, sic in Republica belli, ac togæ, sive legum, duplex præsidium requiri significantes. Unde Petrus Costalius (h) primum ex suis Pegmatis finxit, ita inquit,

*Quæ Dea, quæ binos gemino fovet ubere fetus,
Et pia sollicita movera matris obit?
Justitia est, penso caræ perfuncta parentis:
Dextra fovet bellum, mamma sinistra togam.*

24 Et statim adnecti, quòd quamquam vetus fuerit Ciceronis (i), multorumque aliorum (k) sententia, leges, & justitiæ universæ seminaria, inter arma conquiescere; atque ubi intonuerit classicum, præstantissima illa pacis legum, & togæ studia de manibus excuti, illud tamen reliquum esse, militiæ vincula suas quoque leges desiderare, & in utroque tempore multum earum præstantiam excellere. Cum neque inter latrones, semotis illis, societas, ut supra dixerimus, consistere possit, & ut corpora nostra sine mente, sic civitas sine lege, suis partibus & nervis, ac sanguine, & membris uti non valeat.

25 Quam obrem Plutarchus à Cœlio Rhodigino (l) laudatus: *In civitatibus* (inquit) *alia ad bonestatem pertinent, quædam & ad necessitatem. Honestorum verò omnium illud maximum est Eumonia, id est legum bonitas; necessariorum autem Euporio, id est rerum affluentia.*

26 In quo recidit, & illud Solonis (m), ab Albano Spinasato relati,
*Quàm legum improbitas urbes offendere solet,
Tam paria concinnaque facit Eumonia cuncta.*

Et Joviani Pontani prudentissimè inquit, facile nos cognoscere posse, quantum utilitatis afferat legum observantia, & obedientia: *Si consideremus, in qua Republica, nec Magistratibus, nec legibus honor habetur, eam diu salvam esse non posse, quando salus tranquillitasque civitatis inservandis legibus sita est omnis. Quare quæ observantia esse potest, ubi & vitia in pretio sunt, & Magistratus contemuntur? Quorum contemptus civitum omnium malorum origo, & fomes est, &c.*

27 Id quod Romulus etiam ostendere voluit, dum ita acriter in Remum fratrem animadvertit, non tam quòd urbis muros lapideos transiliisset, quàm leges de eis non transilendis datas, quæ ut diximus, potiora, & securiora urbium mœnia esse judicantur. Ad quod tendunt carmina Guntheri (n), ita in suo Ligurino loquentis,

*Audierat fortasse puer generosus, ut olim
Ille suæ primus Regnator Romulus urbis,
Conditor Imperii, teneras infringere leges,
Atque humiles ausum saltu transmittere fossas,
Jusserat ultrici fratrem succumbere morti,
Dum cupit æterni fundamenta ponere Regni.*

28 Est quoque in eandem rem menti semper tenenda Cassiodori (o) sententia, qui in hac obedientia legum, nunquam in excessu peccari inquit, neque axioma illud, *Ne quid nimis*, toto orbe famosum, locum habere, *Sic enim est necessaria, ut sedula non sufficiat, sed nimia omninò exigatur.* Qui & ipse alibi (p), veluti ad sepimentum Emblematis nostri respiciens, quod ex legibus fecimus, in eodem etiam civitatum & civium plenam securitatem consistere, sic ostendit, *Non sit Novitas molesta, quæ proba est: quid enim potest esse felicitus, quàm homines de solis legibus considerare; & casus reliquos non timere? Jura publica certissima sunt humanæ vitæ solatia, infirmorum auxilia, potentum fræna. Amate, unde & securitas venit, & conscientia proficit.*

Et

(g) Themist. orat. 5. in princ.

(h) Costal. pegm. 1.

(i) Cicero. pro Milone.

(k) Senec. in Herc. furent. Valer. lib. 5. cap. 2. Ajala de jur. belli, lib. 2. cap. 5. n. 7. Ego 1. tom. lib. 3. cap. 6. num. 44. & seqq.

(l) Rhodig. lib. 18. cap. 19.

(m) Solon. apud Spinasat. lib. 1. polit. cap. 4.

(n) Gunt. in Ligur. lib. 1.

(o) Cassiodor.

(p) Idem lib. 3. epist. 17.

Et rursus (q): *Hinc est, quod legum reperta est sacra reverentia, ut nihil manu, nihil proprio ageretur impulsu. Quia enim à bellica confusione pax tranquilla distabit, si per vim litigia terminentur.* Quod etiam prius dixisse comperio Imperatores Honorium & Theodosium, vel Judæos ipsos, & alienæ Religionis homines, sub hac tutela his verbis constituentes (r): *Idcirco tamen judiciorum vigor, jurisque publicæ tutela videtur in medio constituta, ne quisquam sibi ipsi permittere valeat ultionem.*

29 Et ut jam me ab iis expediam, contentus ero Matthæi Scholastici (s) verba referre, qui æquè, ac Nos diximus, inquit: *Sunt enim leges muri, & fundamenta civitatum, in quibus bonos quam diutissimè detinent, malos arcent, & iis appropinquare non sinunt. In his salus bonorum, in his consilia civitatis, in his pacis præsidia continentur. Quod stamus, quod incedimus, quod dormimus, ac denique quod securi vitam agimus, id totum est legum defensionem attribuendum. Quæ nisi sceleratorum hominum libidines, & avaritiam cohiberent, non mulieres pudicas, non agros, non domos, non vitam tutam haberemus, &c.*

30 Unde prudenter admodum Aurelius Alexander (t) Papiniani responsum, quo legem definiens inter alia inquit: *Communem civitatis sponsonem esse*, ita explicat, ut his verbis demonstrare voluerit, legis beneficio omnes esse securos (u), ut tranquillitatis publicæ certum præsidium ei debeat accepto ferri; quasi fidejussorio nomine salutem civium in suam fidem recipiat, & in omnibus, quæ contra æquitatem in tot humanis erroribus fiunt, defensionis suæ munimentum spondeat. Ad illam quippè provocat, qui premuntur injuriis; in legum quieto sinu beatus tranquillitatis publicæ status acquiescit. In ejus tutela ipsa æquitas, ceterarum domina virtutum moratur, atque inde operam suam sublevandis hominum calamitatibus repromittit. Itaque illa demum civitas rectè constituta esse censetur, quæ optimis legibus, tanquam fundamentis firmissimis in spem certissimæ salutis assurgit.

31 Quæ cum ita se habeant, & ex bona ac provida legumlatione, & observatione ita uberes fructus in Republica colligantur, id vel ipsum efficere debet, ut Reges ac Principes summopere curent, maturum consilium in illis promulgandis adhibere. Nam erroneæ, & inconsultæ plus damni afferunt, quàm homines occidere, ut graviter Petrus Gregorius (x) observat. Claras quoque & breves esse curare debent, & quæ jubeant, non dispurent, quòd facilius ab imperitis teneantur, & velut emissa divinitus oracula sint, ut Seneca (y) inquit, statim adjiciens, *Nihil videtur mihi frigidius, nihil ineptius, quàm lex cum prologo.*

32 Necnon item, ne ad eò sint multæ, ut sua numerositate laborent. Nam & hoc ipsarum contemptum, oblivionem, & quòd sæpè accidit, contradictionem, ac perplexitatem inducit. Maleque se habere mysticum Rempublicæ corpus ostendit, ut infra latius (z) dicemus. Et cum impossibile sit, ita leges scribere, ut omnes casus, vel articulos, qui quandoque acciderint, comprehendere possint, ut bene Julianus (a) Juris-Consultus prævidit, satius est, ut idem indicat, eas in pauca contrahere, & justi Dominatoris, vel prudentis Judicis determinationi, futuros casus relinquere, quàm dum omnes prævenire singulis legibus volumus, omnes pariter earundem multitudine, aut contrarietate confundere, & obscurare. Quam doctrinam Julianus ab Aristotele (b) sumpsisse videtur, expressè monente: *Nihil adeò, ut leges positas, debere dominari, eas verò justas esse, quæ ad Rempub. speciem fuerint acomodatæ. Illum autem, qui eidem Rempub. præest, sive unus hic sit, sive plures, debere in his potestatem habere, in quibus leges expressè cavere non possunt, ex eo, quia non facillè sit, generali sermone singulos casus comprehendere.*

33 Neque ab ea discrepat Seneca (c), rectissimè docens, quid fieri soleat, aut quid oporteat, in universum, & mandari posse & scribi, & tale consilium, non tantum absentibus, sed etiam posteris dari: *Quædam verò* (inquit) *nomini à præsentem monstrantur. Non potest Medicus per epistolas cibi, aut balnei tempus eligere, vena tangenda est: vetus proverbium est: gladiatorem in arena capere consilium. Aliquid adversarii vultus, aliquid manus mota, aliquid ipsa inclinatio corporis intuentem monet, &c.*

34 In semel etiam latis legibus conservandis, magnam quoque cautionem adhiberi debere, satis jam supra (d) probatum reliquimus, illud, inter alia Cleonis, sive Thucididis adducentes, qui multò meliorem statum civitatis esse dicebant, quæ licet deterioribus, firmis tamen legibus utitur, quàm illius, quæ bonis quidem, sed irritis, aut facili mutationi subjectis. Quod, etiam si alia plura damna deficerent, quæ inde subsequi solent, de quibus alibi (e) dixi, vel ob solam notam varia-

(q) Idem lib. 4. epist. 10. concordat l. nemo.

(r) L. nullus, C. de Judic.

(s) Scholast. de vero & Christ. Princip. lib. 1. cap. 2.

(t) Alex. Aurel. in Axiom. pol. pag. 92.

(u) L. 1. D. de Legib.

(x) Petr. Gregor. de Repub. lib. 10. cap. 5. num. 18.

(y) Senecæ epist. 95.

(z) Infr. Embl. 68.

(a) L. neque leges, cum seqq. D. de legib. consonat l. 1.

(b) Aristot. 3. polit. cap. 7. in fin.

(c) Senecæ epist. 22.

(d) Supr. Embl. 51.

(e) Dicit. Embl. 51. & in 2. tom. lib. 2. cap. 30. ex n. 99.

riationis, & inconstantia (valde quidem in Principibus, & Senatoribus, quorum consilio ejusmodi leges fiunt, vituperabilis, & erubescenda) semper ac fieri potest, excusari debet, ut pluribus plures (f) ostendunt, quos alio etiam in loco recensui. Et his nostris calamitosis temporibus repetere oportebit, in quibus leges ephimeras vidimus, & prius saepe in populum latis, quam an populus eas ferre posset, vel tempori aptae, atque effectu & executione promptae essent, diligenter inspectum fuisset.

35 De quibus omnibus, qui plura velit, adire poterit plenissima scrinia Patrum Francisci Suarez, Joannis de Salas, Antonii Velazquez, & aliorum (g), qui peculiariter de legibus scripserunt. Mihi ad hujus Emblematis illustrationem haec tetigisse sufficiat, & colophonis loco ad literam Natalis Comitit (h) verba referre, qui inter alias conditiones legis, ejus immutabilitatem, sive perpetuitatem desiderat, interim dum in totum ratio justitiae, ejus constituendae, non defecerit, & statim valde cohaerenter ad id quod modo de erubescenda legum facili varietate pupugimus, sic signatissime inquit: *Cum lex sit unicum fundamentum Rerum publicarum, turpe est, & puerile in Regno delirare. Ebriosorumque more, modo hic, modo illuc fluctuare, aut saepius tanquam ab inferis mortuum legem per praconem revocare frequentibus promulgationibus. Sed convenit legem ab initio ante promulgationem diligenter consideratam, mox fieri civibus contubernalem, non minus in animis, & consuetudine circum, quam in libris publicis stabilitam. Est enim clarissimum male instituta civitatis indicium, si leges saepe repetantur, quod certe non fieret, si a Sapientibus latae essent priores, ac semel latae juberentur, ut convenit, servari, &c.*

36 Nullam porro meliorem normam in legibus ferendis sequi posse, quam si Christi legem in omnibus, quoad fieri possit, observemus, & imitemur, pie satis & doctè Alexius Salamanca (i) tribus libris, Dialogisve prosequitur, in quorum Calce, haec non contemnenda carmina invenies,

Fatidicis quicunque libris, & legibus almis
Instructus, pretiosum à vili excludere nosti:
Cur praetermissis Christo, qui est vivus aquae fons
Tot tibi cisternas veteres aperire laboras.
Quarum nec una quidem vitales continet undas?
Ne precor usque adeo leges mirere Lycurgi,
Nec tam antiqua tibi placeant praecepta Solonis.
Non Numa Pompilius, nec docti jura Platonis
Occurrant, quae cuncta carent munimine vitae.
Verum si legum tibi conditor est quis amandus;
Legislatorem verum tibi dilige Christum;
Lex Christi leges alias; gens ipsius omnes
Religione alios populos praecellit, &c.

Quibus, & illa D. Paulini (k) convenire videntur,

Quid enim tenere bonum, aut verum queant,
Qui non tenent summe caput.
Veri bonique fomitem, & fontem Deum,
Quem nemo nisi in Christo videt?

Quae referens Albanus Spinatus (l) concludit, non in sacris solum, sed & publicis in legibus haberi, insanos & helleborosos censendos esse Legislatores, qui non rectè divinis sunt initiati, & ab his sua auspicantur edicta, quae sine vera Religione labascunt.

EM-

(f) L. fin. in fin. C. de modo multar. Burgos de Paz, Cochier, Callisf. Ramir. Perot. Valenz. & alii apud Med. 2. tom. lib. 4. cap. 12. num. 72. vide latè Beyertinch. verb. Leges. pag. 61. & seqq. doctè, & copiose D. Joan. Matienz. in tract. de natur. legum.
(g) Doct. sup. tit. D. & C. de legib. Velazq. de optim. Princip. lib. 4. annot. 2. Petr. Gregor. à. cap. 5. Saaved. à. Empr. 21. Matienz. ubi sup.
(h) Natal. Com. lib. 27. hist.
(i) Alex. Salamanc. in Dialog. de Rep. Christ.
(k) D. Paul. in carm.
(l) Spinatus. in Politic. lib. 1. cap. 11. & 2.

EMBLEMA LXVII.
LEGUM LANGUOR.

Ferreas arcano trahitur Magnetis amore
Annulus; inde alium protinus ipse trahit.
Tertius hunc sequitur, longo sic ordine plures,
Quique magis distant, hos trahit ipse minus.
Sic jus languescet, ruet observantia legum,
Quò magis abfuerint Principis ora Pii.

COMMENTARIUS.

1 **P**raeclare docuit Pomponius Juris-Consultus (a), parum esse jura & leges in civitatibus inveniri, nisi sint qui jura reddere possint. Quòd licet ad Magistratus respiciat, Nos nunc, non minus verè & congruenter, ad Reges & Principes trahimus, illos iterum, atque iterum admonentes, parum se fecisse putare debere, si justarum salutariumque legum mœniis, seu vallis, sua seperint Regna, nisi simul eorundem sedulos se custodes, & excubitores ostendant.

2 Nam ut & in aliis, Augustus Caesar, testante Paulo Juris-Consultus (b): *Salutem Reipublicae tueri, nulli magis creditur convenire, nec alium sufficere ei rei, quam Caesarem*, ita hoc praecipue de legum tutela, ac custodia credere debent, quae ut Columela (c) inquit, in bene moratis civitatibus, earum primoribus, atque optimatibus semper fuit reservata, & nisi Rex juvet ipsum quod jubet, suoque calore, ac vigore foveat, & tueatur, nil leges sine moribus vanae proficient, ut alibi dixit Horatius (d), nulloque discrimine languentes & pereuntes, pravi mores, ut Plautus (e) ait, eas in suam potestatem perducent, & in civitate dominabuntur.

3 Unde meritò Petr. Andr. Canonherius (f) dicere potuit, quòd quemadmodum nihil differt habere pharmaca, & remedia, & iis nolle aegros uti: sic paria sunt, non habere leges, & in civitate non servari, adducens in rem hanc Joannis Lautembarchii (g) Emblema, sive Epigramma, quod sic habet,

Ut sine pistillo frustra campana movetur,
Inque carvis semper turribus era silent.
Esse supervacuas sic leges nemo negabit,
Has nisi praecipiat Reclor habere locum.

Ve-

(a) Pomp. I. C. in l. 2. §. post originem, de orig. jur.
(b) Paul. in l. 3. de offic. Praef. Vigil. vide Gail. de pac. publ. lib. 1. cap. 1. & 4.
(c) Colum. lib. 12.
(d) Horat. lib. 3. od. 24.
(e) Plaut. in Trinum.
(f) Canonher. in App. pol. tom. 1. pag. 499.
(g) Joan. Lautembarch.